

J. Alberto GÓMEZ RODA: *Comisiones Obreras y represión franquista*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2004, 304 pàgines.

Recentment dos importants investigadors andalusos ens avisaven contra la tendència desenvolupada de mantenir, en el cas de la història social del moviment obrer sota el franquisme, «*determinados paradigmas interpretativos, excesivamente contaminados del predominio alcanzado por los estudios focalizados en aquellas regiones, provincias o espacios económicos más intensamente industrializados [...] Se ha forjado, así, una idea arquetípica de los protagonistas sociales de las prácticas de la protesta laboral, sindical o política [...]. Y se ha tendido, en consecuencia, a identificar a todos ellos, de una forma exclusiva a la vez que reduccionista, con el colectivo de trabajadores [...] predominante instalados en los núcleos urbanos [...] del País Vasco, Asturias, Cataluña o Madrid*». No els faltava raó. Si bé és cert que la història social, i més específicament la història del moviment obrer organitzat d'aquest període, ha crescut en un terreny especialment fèrtil del camp historiogràfic del període franquista, no ho és menys que encara li queda molt camí per recórrer. Coneixem bé les experiències organitzatives que es desenvoluparen en una primera fase a Biscaia i Astúries, epicentres del model de conflictivitat de 1956-1962 i, com a tals, impel·lits a la cerca i acumulació de recursos organitzatius desconeguts en altres territoris de l'Estat; així com les viscudes, en una segona fase, a Madrid i Barcelona durant el bienni 1963-1965, amb uns factors desencadenants i una cronologia pràcticament calcada, malgrat totes les diferències que s'hi hagin volgut trobar que, de fet, només es redueixen per un breu espai de temps a l'actitud diferencial que tingué l'aparell sindical franquista en ambdues realitats. Però ens falten encara aproximacions monogràfiques que ens expliquin la tercera onada d'expansió organitzativa del moviment obrer sota l'Espanya franquista a l'entorn de les eleccions sindicals de 1966. Sens dubte la més determinant de totes.

En aquest marc el llibre de Gómez Roda ve a il·luminar un més dels nombrosos espais grisos d'una història, la del període franquista, encara en franca construcció. De fet, l'objecte d'estudi triat per l'autor és extremadament fecund pel desenvolupament historiogràfic de la història del moviment obrer com a mínim en dos sentits.

En el primer, ens situa davant per davant del naixement d'unes Comissions Obreres que no tenen antecedents immediats en l'onada de conflictivitat de 1962, entesa per a molts historiadors com a data d'inici d'un nou cicle del moviment obrer, però que tampoc poden explicar la seva gènesi en el si del sindicat vertical com havia passat a la capital de l'Estat, on els efectes de 1962 també havien brillat per la seva absència. En aquest marc, Gómez Roda va més enllà de la vella tesi defensada per Amsden en el sentit que les CCOO apareixerien a València a partir de la simple propagació del model generat als principals centres industrials del país. Des del seu punt de vista, la gènesi de la nova organització s'ha de buscar en la implementació de les noves tècniques d'Organització Científica del Treball en les grans fàbriques del País Valencià i l'emergència d'una nova militància

obrero catòlica i comunista —en aquest sentit del seu relat també es deriva una matisació a la presumpció que aquesta última havia jugat un paper poc rellevant en aquests primers moments— durant el període que va de 1958 a 1963 i, finalment, al concurs de les eleccions sindicals de 1966. Foren aquestes últimes, segons l'autor, les que permeteren multiplicar els contactes i la coordinació de la nova militància obrera fins a arribar a la cristallització d'unes primeres Comissions Obreres interprovincials.

Tot plegat en un relat que ens permet delimitar millor el pes dels diversos factors que concorregueren en el naixement de la nova organització obrera a la resta de l'Estat. En aquest sentit, només genera dubtes l'absència interpretativa del paper jugat per les petites i mitjanes empreses —si és que n'hi jugaren cap en un espai econòmic on eren predominants—, al centrar-se la investigació en els canvis soferts en les fàbriques amb conveni propi i poc en els efectes de la nova regulació col·lectiva a nivell local i provincial.

Tanmateix, en un segon sentit, el llibre apunta a un problema que, monogràficament, encara no havia estat tractat mai: la incidència de la repressió en la conformació del nou moviment obrer sota el franquisme. El cas valencià és especialment útil per desenvolupar aquesta perspectiva, car fou una de les realitats més marcades per la mateixa, arribant a la pràctica desarticulació de les CCOO de 1969 a 1972 i impedit que el moviment obrer prengué una veritable rellevància fins a una data tan tardana com el 1974. De fet, si bé la seva emergència com a principal subjecte polític i social de l'antifranquisme valencià quedà refrendada amb la seva capacitat per generar una acció pública que no estava a les mans de la resta de l'oposició, i a la vegada la repressió que generà aquesta nova forma d'acció col·lectiva decantava actituds socials i polítiques que feren créixer el camp de la protesta, el cicle repressiu inaugurat el 1967 delmà la nova organització fins a fer-la pràcticament inoperant, tal com ens mostra l'autor. I és a partir d'aquesta constatació que Gómez Roda intenta vestir una interpretació que l'expliqui. En aquest sentit, Ismael Saz i Joan-Lluís Soler havien apuntat ja, en un treball clàssic sobre les Comissions Obreres a València, que la incidència diferencial de l'acció del règim sobre el moviment obrer valencià, respecte al de les zones que estaven a l'avantguarda del mateix, tenia la seva última raó en el teixit industrial del país. El minufundisme empresarial hauria obligat a l'articulació d'una organització obrera bàsicament externalitzada que en les condicions d'una dictadura la feien especialment vulnerable a l'acció dels aparells policíacs. Tanmateix, com indica l'autor del llibre, la necessitat d'externalitzar l'organització de l'àmbit de treball no és quelcom propi només del moviment obrer valencià, passà en altres contrades on la repressió no aconseguí desarticular-lo. En aquest sentit, el llibre assenyala una menor transformació de la classe obrera valenciana, que hauria comportat una menor densitat de la classe i per tant a una major debilitat organitzativa de la mateixa, com a factor estructural per explicar el seu esdevenir sota el franquisme. Però aquesta només seria una cara de la realitat. L'altra, i aquí el llibre a voltes dóna la impressió de fer-se més dubitatiu i temptejador, apunta directament a les continuïtats i discontinuïtats de la classe obrera valenciana per entendre la seva debilitat organitzativa. L'autor sembla observar en aquest camí que la interrupció de la cultura llibertària, a causa de la repressió però també a un major col·laboracionisme dels quadres de la CNT amb l'organització sindical del règim, hauria curtcircuitat la transmissió d'una cultura sindicalista, ajudant a la conformació d'un moviment obrer caracteritzat per la prioritització de l'acció política. Afirmació que semblaria adaptar la tesi sustentada per García Piñeiro que les CCOO foren en realitat resultat d'un procés de creació col·lectiva espontània i multifocal —al qual el PCE només s'hauria adaptat en primer terme per passar a controlar-lo més decididament a partir del 1967— que trobaren el seu espai natural precisament en l'espai històric on havia arrelat l'anarcosindicalisme anteriorment. És per això que més enllà de la

valoració de factors estructurals Gómez Roda creu que *«para completar nuestra visión, no sólo son necesarios más análisis de contextos locales específicos, en profundidad, sino también conocer la memoria de las trabajadoras y los trabajadores no militantes...»*. Tanmateix, estant d'acord amb aquesta necessitat, és poc probable que el col·laboracionisme d'un sector de la CNT pugui esdevenir la clau de volta de l'explicació de l'especificitat valenciana. La incorporació de quadres de tercera i quarta fila de l'anarcosindicalisme a l'organització sindical del règim també es donà amb certa intensitat en el cas català i no condicionà el desenvolupament de les seves CCOO. Ara bé, no deixa de ser certa la rellevància de l'aposta metodològica a què apunta Gómez Roda. Les primeres aproximacions pel cas de Catalunya —segurament molt menys rellevants pel que fa a Madrid— apunten en aquest sentit a la importància d'aquestes transmissions per comprendre el conjunt de sabers pràctics, tot i que no polítics, que les primeres comissions de fàbrica acumularen en els primers passos de la nova conflictivitat obrera de finals dels cinquanta. Tanmateix, aquestes transmissions s'han d'observar no a nivell organitzatiu sinó en els espais naturals de la classe com la fàbrica i el barri. I en aquest camp el llibre ens deixa una sèrie d'interrogants per aclarir. Sabem a partir d'ell, en una anàlisi admirable, com sorgiren les CCOO a València, l'acció pública que desenvoluparen i els canvis que generaren aquestes en l'antifranquisme, però queda una mica més fosc el que suposaren per a la classe obrera. Quins canvis introduí la nova organització externa a la fàbrica en la conflictivitat de fàbrica és un interrogant que el llibre no resol. Sabem que les CCOO fundades el 1966 a Lo Rat Penat tenien una estructura territorial i que només dos anys després iniciaren el camí per dotar-se d'una articulació per rams. Usualment la primera permetia, en altres zones de l'Estat, acumular recursos per a l'acció col·lectiva pública i garantir les accions de solidaritat a partir d'una articulació organitzativa feta sobre els espais urbans de confluència dels treballadors; i la segona es mostrava molt més eficaç per a la negociació dels convenis de ram. Tot i així, en el llibre, no s'analitzen la incidència que tingueren les accions de solidaritat del nou moviment obrer amb les fàbriques en conflicte, si és que n'hi hagueren més enllà de la solidaritat amb el conflicte de Bandas; ni les cultures locals de protesta i organització que es desenvoluparen, si es que existien. Esdeveniments, o la manca d'aquests, que ens permetrien comprendre més globalment la debilitat d'aquestes Comissions Obreres. De fet, si en altres contrades d'Espanya algunes CCOO aconseguiren sobreviure a la repressió de final dels seixanta, sense perdre un mínim de continuïtat, fou precisament per la seva incidència en la millora de la sort de la classe que representaven. Element previ i sustentador del seu model d'acció política i últim garant de la seva supervivència. Interrogants d'un lector que només parlen de l'interès que presenta aquest treball en l'avanç de la comprensió del paper jugat pel moviment obrer sota el franquisme.

XAVIER DOMÈNECH